

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ
ВЕЋУ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ ПРАВНО - ЕКОНОМСКИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду од 26. маја 2016. године, именовани је Комисији за оцену докторске дисертације кандидата мр Станка Благојевића, под насловом **„Међусобни однос концепата идеологије и хегемоније”**, у саставу:

1. Проф. др Драган Симеуновић
2. Проф. др Ђорђе Павићевић
3. Проф. др Часлав Копривица
4. Проф. др Љубиша Деспотовић
5. доц. др Ивана Дамњановић

Комисија је прегледала и оценила наведени докторски рад и на основу мишљења свих њених чланова Наставно-научном већу Факултета политичких наука подноси следећи

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Кандидат мр Станко Благојевић рођен је 18. 11. 1975. Школске 1994/95. године уписао је Филозофски факултет у Београду, смер филозофија, а завршио је студије 2002. године.

Одбраном специјалистичког рада 2004. године завршио је специјалистичке студије Тероризам и организовани криминал на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

На магистарским студијама на смеру Политичка теорија и методологија успешно је положио све испите. За магистарску тезу изабрао је тему „Хегелијански појам престижа у анализи савремених политичких феномена“, коју је одбранио 2013. године, чиме је стекао академско звање магистра политичких наука.

Кандидат мр Станко Благојевић је пријавио докторску дисертацију под називом „Међусобни однос концепата идеологије и хегемоније” 13. новембра 2014. године на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

Од 2004. године запослен је у Народној скупштини Републике Србије, у Одељењу за спољне послове, при чему је од 2014. године ангажован као саветник у Кабинету председника НС РС.

До сада је кандидат мр Станко Благојевић објавио један рад у научном зборнику, четири рада у домаћим научно-стручним часописима, и учествовао на низу међународних научних конференција.

Станко Благојевић, 2016 (у припреми): „Непосредност идеологије“, у: Култура полиса, бр. 30, Нови Сад-Београд.

Станко Благојевић: „Странац, непријатељ, гост“, у: Зборник радова Међународне филозофске школе Felix Romuliana (VIII – XIV), организатори: Српско филозофско друштво, Институт за филозофију и друштвену теорију, Установа културе Центар за културу Града Зајечара; са 14. међународног научног скупа, на тему: Страх од странца, политика, културна традиција.

Станко Благојевић: „Дијалектика освећења“, у: Зборник радова Међународне филозофске школе Felix Romuliana (VIII – XIV), организатори: Српско филозофско друштво, Институт за филозофију и друштвену теорију, Установа културе Центар

за културу Града Зајечара; са 13. међународног научног скупа, на тему: Секуларизација и реполитизација религије.

Станко Благојевић: „Еманципација као граница толеранције“, у: Зборник радова Међународне филозофске школе Felix Romuliana (VIII – XIV), организатори: Српско филозофско друштво, Институт за филозофију и друштвену теорију, Установа културе Центар за културу Града Зајечара; са 12. међународног научног скупа, на тему: Толеранција и њене границе (потврда издавача у прилогу).

Станко Благојевић, „Владимир Јовановић: један случај актуелне несавремености“, у: Владимир Јовановић, Зборник радова са научног скупа Друштвена и политичка мисао и делатност Владимира Јовановића, Српска академија наука и уметности, Београд, 2011.

Станко Благојевић, „Историјски ревизионизам и актуелна криза“, у: Зборник радова са дванаестих Филозофских сусрета, на тему: Историјски ревизионизам и актуелна криза, Филозофска комуна, Београд, 2010.

Станко Благојевић, „Слобода и једнакост - сукоб“, у: Зборник радова са трећих Филозофских сусрета, на тему: Слобода и једнакост, Савет филозофских сусрета, Удружење студената филозофије Југославије, Београд, 2000.

Станко Благојевић, превод : „Значење и разумевање у историји идеја“, Квентин Скинер, у: „Текст и контекст, огледи о историји социологије“, приредио Аљоша Мимица, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.

Докторски рад кандидата мр Станка Благојевића, под насловом „Међусобни однос концепата идеологије и хегемоније“, написан је на 263 странице стандардног формата. Прво поглавље „Увод“ обухвата 13 страница, друго поглавље „Почетна одређења и категоријални оквир“ 60 страница, треће поглавље „Појам идеологије, погрешна свест и идеолошки апарати“ 42 странице, четврто поглавље „Појам хегемоније и савремених идеолошких апарата“ 70 страница, пето поглавље „Савремени однос појмова идеологије и хегемоније“ 58 страница и шесто поглавље „Закључне одредбе“ 12 страница, и списак литературе 6 страница.

Докторска дисертација представља заокружену логичку целину у научном, стручном и методолошком смислу. Текст дисертације је, након обављеног аналитичког увида у 108 консултованих библиографских јединица, углавном радова страних аутора, обогаћен ваљаном научном аргументацијом.

Увидом у евиденцију Факултета политичких наука и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” утврђено је да до сада у нас није брањена докторска дисертација под тим насловом.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације кандидата мр Станка Благојевића „Међусобни однос концепата идеологије и хегемоније“ јесте утврђивање савремених трансформација концептуалног и укупног односа идеологије и хегемоније под доминантним процесима технолошких и укупних друштвено-политичких процеса.

Кандидат је као кључне циљеве докторске дисертације одредио преиспитивање досадашњих теоријских становишта о односу идеологије и хегемоније, утврђивање услова могућности обнове критичких научних потенцијала у оквиру савременог склопа односа идеологије и хегемоније, које конкретне нове облике идеолошког дејства остварују нове технологије и укупне трансформације система репродукције, као и да ли ови преображаји захтевају нове парадигме и категоријални склоп у тумачењу и критичком разумевању.

Научни циљ проучавања наведеног предмета истраживања је научна дескрипција и класификација међусобног односа идеологије и хегемоније, уз могућност остваривања неких елемената научне експликације и критичког тумачења развијањем адекватног модела у тумачењу тих односа. Да би ови научни циљеви били остварени, неопходно је било претходно извршити анализу теоријских становишта о односу идеологије и хегемоније, као и њихових појмовних одредаба према теоријским и практичким оквирима доминантних становишта. Досадашња истраживања овог проблема су екстензивна и разуђена, али недовољно развијена у погледу синтезе или спреге односа појмова и доминантних процеса равоја у технолошком и политичком смислу. Наиме, мада проучавање односа између идеологије и хегемоније има изузетно дугу традицију,

научни радови који се баве конкретно овом темом јављају се тек у другој половини двадесетог века, а експанзију доживљавају на самом његовом крају и почетку овог века. Ретки су међу њима они који обрађују конкретно однос технолошких трансформација и идеолошко-хегемонског склопа. Због тога се проблем анализе односа појмовних класификација и стварних трансформација под доминантним друштвено-технолошким процесима намеће као примаран, а кандидат га у свом раду на задовољавајући начин разрешава.

Друштвени циљ овог истраживања концентрисан је у томе што расветљава механизме и законитости, трансформације у начину деловања идеолошких апарата у савременом политичком склопу, као и реконструкцију услова критичког суочавања са новим облицима идеолошких ефеката. У овом контексту, теоријско-научни допринос се састоји у показивању и анализи промене категоријалног оквира у посматрању политичких феномена, пре свега у погледу категорија моћи и надмоћи, као и силе и насиља, у првом реду критичком разрадом појма хегемоније. Допринос представља и реактуелизовање критичко-дијалектичког приступа, преко испитивања домашаја односа структуре производње (материјалне и симболичке) и садржине (идеолошке поруке, сазнајних образаца) као аналитичког инструмента у разумевању савременог епохалног склопа. Такође, при оваквом разматрању, на делу је не само „реактуелизација“, већ и критичко преиспитивање досадашњег критичког приступа, односно испитивање потребе измене категоријално-појмовног апарата узимајући у обзир измену савремене политичке онтологије, а додатни допринос представља теоријско продубљење критичког интереса у бављењу идеолошким ефектима промена у актуелним облицима масовних комуникација.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У својој докторској дисертацији кандидат мр Станко Благојевић пошао је од основне хипотезе да савремени политички и друштвеног склоп, пре свега кроз идеолошку хегемонију нових медија, генерише нове облике идеологије који повратно утичу на сам склоп, мењајући структуру политичког поља и друштвених односа, јачајући динамику и ширећи обим деловања идеолошких апарата.

Прва посебна хипотеза, која је у раду потврђена, јесте да је промена односа категорија знања и моћи идеолошки учинак трансформације у савременим облицима материјалне и симболичке производње, те да идеологија представља медијум, односно режим посредовања различитих облика знања и моћи у новим околностима.

У дисертацији се потврдило да је кандидат основано пошао и од посебне хипотезе да савремени стратешки склопови знања и моћи производе нове облике идеологије, на основу трансформације укупног начина материјалне и симболичке производње.

Треће, кандидат је у свом раду потврдио и посебну хипотезу да савремени правци промене идеологије умањују употребљивост појмова „лажне свести“ као аналитичког инструмента, те да погодније средство анализе представља појам „идеолошких апарата“, на основу којег се може реконструисати одговарајући модел посматрања идеолошких трансформација.

У раду је постављена и аргументовано потврђена и посебна хипотеза да су савремени облици идеологије битно одређени хегемонијом медијско-информатичког апарата, која фабрикује консензус у процесу производње облика друштвене комуникације и деловања.

Наредна посебна хипотеза коју је кандидат такође потврдио, јесте да савремени облици комуникације под доминантним утицајем промене структуре масмедијско-информатичког апарата .

Кандидат у својој дисертацији наводи и низ аргумената који потврђују посебну хипотезу да процес информатизације друштвено-политичког склопа остварује ефекте прикривања идеолошких учинака, односно да структура идеолошког апарата битно одређује садржину диспозиција, ставова, представа, вредносних оријентација, и дискурзивних образаца, чиме обликује могућности друштвеног и посебно политичког деловања.

У свом истраживању, пре свега анализи релевантне научне литературе, кандидат је дошао до потврде посебне хипотезе по којој шири облици материјалне

и симболичке производње, односно економски, правно-репресивни и политички идеолошки апарати трансформисани под утицајем медијско-информатичког апарата.

Према наредној посебној хипотези, нови облици идеологије представљају значајно средство производње, вршења и одржавања нових облика силе, моћи и власти у политичком пољу, те да ваљаност критичког приступа зависи од препознавања новине у идеолошком склопу. Ова хипотеза је такође у дисертацији потврђена.

Кандидат је успео да потврди и посебну хипотезу да промена структуре механизма произвођења и преношења знања у оквиру научно-образовног апарата и промена начина легитимисања политичког деловања имају заједничку информатичку матрицу, те да анализа ове везе захтева преиспитивање класичних епистемолошких и онтолошких категорија тумачења политичких процеса и феномена.

Потврђена је хипотеза да савремени критички приступ упућује на испитивање „наличја“ односа власти, моћи и силе, у ликовима насиља, надмоћи/немоћи и делегитимације.

Анализом и поређењем адекватно изабраних теоријских приступа, проверена је и потврђена хипотеза да савремени критички приступ често остаје у задатим идеолошким оквирима, да је одређен начином репродукције политичко-економског склопа, и да је реинтерпретација мотива традиционалне критичке културе, преко појмова еманципације и слободе, услов проблематизације савремених идеолошких дејстава.

Потврђена је хипотеза о савременом облику хегемонског идеолошког деловања, као трансформисаном променом структуре информатичке производње, као и теза да „класични“ моменти идеолошког деловања, потенцирање дејства скривеношћу или невидљивошћу, добијају нове облике у процесима глобализације и информатизације, у склопу међудејства међународног и унутрашње-политичког деловања.

Коначно, адекватно је проверена и потврђена хипотеза да раст значаја „меке моћи“ представља последицу структурне трансформације савремених облика политичке и друштвене комуникације, која условљава и стратешки избор облика идеолошког деловања у планирању, програмирању и пројектовању политичких активности.

Комисија констатује да је кандидат научно потврдио како своју главну хипотезу, тако и све из ње изведене посебне хипотезе што указује на ваљан истраживачки приступ.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација кандидата мр Станка Благојевића, на тему „**Међусобни однос концепата идеологије и хегемоније**”, износи по обиму 263 стране, од чега 6 страна заузима списак литературе.

Рад је структурно подељен на увод, четири поглавља и закључак.

У **Уводу** је методолошки коректно формулисан проблем, као и предмет рада, његови циљеви и задаци, друштвени и научни значај истраживања, одређене су методе истраживања које су сасвим примерене постављеном задатку, и утврђене су битне карактеристике критичког проучавања односа између идеологије и хегемоније. Теоријско и операционално одређење предмета и циља докторске дисертације мр Станка Благојевића потврђује да је реч о теми која је веома значајна за развој не само политичке теорије и већ и других грана политикологије, али и успостављање интензивније сарадње између различитих научних дисциплина и критичког оквира научног третирања теме.

У **Уводу** су методолошки примерено изложене и полазне хипотезе, као и преглед садржине. У оквиру уводних разматрања своје докторске дисертације на тему „**Међусобни однос концепата идеологије и хегемоније**”, кандидат мр Станко Благојевић изложио је низ озбиљних аргумената којима је указао на друштвену и научну оправданост истраживања и израде докторске дисертације на ову тему. Кандидат је у овом делу дисертације изложио научне и друштвене циљеве свог истраживања, односно докторске дисертације.

Друго поглавље докторске дисертације мр Станка Благојевића насловљено је „**Почетна одређења и категоријални оквир**“. Кандидат је у овом поглављу на систематичан, аналитички обухватан и јасан начин дефинисао све основне појмове који ће даље у раду бити коришћени и основне тешкоће у критичком и рефлексивном третирању предмета и научног становишта које сматра одговарајућим.

У првом потпоглављу кандидат укратко систематизује у науци већ познате контроверзе или антиномије у вези са категоријалним оквиром знања и моћи у односу на питање дефинисања идеологије и хегемоније, полазећи од претеча као што су Платон, Бекон и де ла Боси, до савремених аутора као што су Маркс, Манхајм, Андерс, Бел и Слотердајк. Указујући на немогућност формулисања задовољавајуће једнозначне дефиниције, као и на опасности од прешироких и преуских дефиниција, кандидат мр Станко Благојевић даје преглед различитих референтних или опште прихваћених појмовних одредаба.

Друго потпоглавље је посвећено појму хегемоније. Овај задатак се показао једнако комплексним, пре свега због чињенице да појам хегемоније спада у круг практички и полемички ангажованих појмова, у оквиру ширег научног и друштвеног контекста. Основну препреку проучавању хегемоније из визуре друштвених наука, указује кандидат, представља укључење теоријског становишта у конкретну матрицу идеолошке и укупне репродукције важећег склопа. Током последњих деценија овакво становиште доживело је одређену афирмацију, али, често управо у покушају да избегну идеолошку валентност, неки аутори падају под утицај нерелевантне идеолошко-хегемоне основе. Насупрот овим одређењима, кандидат усваја рефлексивно радикална одређења која обухватају најважније моменте спреге идеолошког погона у укупном хегеомном склопу.

У оквиру овог дела рада, кандидат указује на још неке околности који доводе до низа контроверзи у погледу дефинисања односа идеологије и хегемоније. Пре свега, то су питања историчности, развојности и вишезначности појмовних елемената, али и „стварности“ друштвених аранжмана и склопова који се концептуализују. Коначно се, на основу претходно изнетих аргумената, износе

аргументи за прелазак на поступак прецизирања одредаба у конкретном идеолошко-хегеомном склопу и који омогућују да кандидат у даљем раду анализира различите аспекте односа између идеологије и хегемоније.

У трећем поглављу под насловом „Појам идеологије, погрешна свест и идеолошки апарати“, кандидат мр Станко Благојевић излаже предлог адекватног тумачења појма идеологије у вези са савременим процесима трансформација доминантних начина друштвених облика репродукције и критичким потенцијалом мишљења тог склопа. Овај део рада подељен је на три потпоглавља. У првом од њих кандидат анализом и експозицијом релевантног и ауторитативног текста Луја Алтисера утврђује основне елементе успостављања појма идеологије на искуствима материјалности и претпоставци општег појма идеологије. Да би у овом подухвату успео, кандидат је у анализу укључио и однос идеологије са појмом интерпелације као идеолошке операције, те појма идеолошких апарата, али и везу ових појмова са амбивалентношћу или расцепљеношћу субјективности. Овај склоп, међутим, код Алтисера није сасвим развијен, констатује кандидат мр Станко Благојевић, поткрепљујући овај закључак наводима из релевантне како примарне тако и секундарне литературе.

Кандидат у наредном делу, излажући низ критичких становишта, као што су позиције Дифрена, Пуланцаса, Мочника, Рансијера и Јиргена Хабермаса, закључује да, упркос постојању разнородне критичке литературе о значењу појма идеологије у алтисеровском тумачењу, однос тих становишта према претпоставкама критичког разматрања у теоријском и практичком смислу остаје недовољно критичан и обухватан. Ставови различитих аутора, сматра он, могу се класификовати према критеријуму антагонизма и препознавања ефективности илузорног карактера идеологије у новијим технолошко-идеолошким трансформацијама, при чему сва наведена становишта остају једнострана према неком од наведених критеријума. На основу изнете аргументације, кандидат изводи општи закључак да теоријско захватање идеологије подразумева потребу да се диференцира између њене антагонистичке динамике, амбивалентне нужне усмерености ка еманципацији или одржању status quo са једне стране и статуса укупног хегеомног поља, те поделе

дејстава идеологије на идеолошко поље и опште идеолошке учинке укупне друштвене репродукције.

Наредно поглавље носи наслов **“Појам хегемоније и савремених идеолошких апарата”**. Надовезујући се на претходно изнете закључке, према којој је материјалистички појам идеологије као „државних идеолошких апарата“ тесно повезан са појмом хегемоније, па се базична експозиција момената појма заснива на анализи главних момената овог појма према за наше сврхе погодном становишту Антонија Грамшија. У овом оквиру, „хегемонија“ се тиче разумевања друштвене и политичке моћи као нечега што се задобија унутар одређеног „односа снага“, одређене историјске ситуације или „коњунктуре“. Хегемонија се, дакле, овде пре свега тумачи и испитује као ствар стратешких односа премоћи или вођства у пољу супротстављених друштвено-економских интереса, у пољу друштвених подела и неједнакости, надметања, сукоба, антагонизама, при чему хегемонија није само резултанта „односа снага“, већ и односа према том односу, перцепције односа, то јест нешто што битно укључује прећутно или изричито повиновање, уважавање, пристанак, сагласност или „консензус“, бар као непротивљење оних друштвених снага и актера који су унутар хегемонског склопа подређени. Утолико се хегемонија разуме и као облик субјективирања стратешког „односа снага“. У том контексту, испитујемо и како хегемонија учествује у процесима „нормализације“ и „легитимације“ владајућих односа репродукције живота. Стога је посебна пажња у истраживању усмерена и ка разумевању односа моћи и политичког деловања, укључењем момента „моралног вођства“, катарзе, грешке и органског, односа снага, позиционог рата и историјског блока, преко појма хегемоније. У другом одсеку поглавља, полазећи од тога да се појам хегемоније проблематизује преко поставке односа превласти која учествује у стабилизовању и интегрисању у динамичком пољу друштвених подељености и хетерогености, тензија и сукоба, кандидат упућује на ширу теоријску концепцију друштвене репродукције и везу процеса информатизације, хегемоније и идеологије.

Утолико кандидат с правом следи и методички императив да се овој проблематици приступи из перспективе материјалне репродукције друштвеног

живота, као и да се преко меродавних савремених испитивања појма информатизације спецификовање појмовног склопа изведе с обзиром на питање структуре информатичког апарата, чији утицај превазилази анализу садржине идеолошке поруке и његове хегемоније у репродукцији друштава одређеним као информатичка друштва, односно друштва масовне потрошње, имајући у виду глобално ширење хегемонског апарата информатизацијом и његов структурни продор у области економског, политичког, културног и свакодневног живота. Овде се наглашава разлика између информације узете у техничком или математичком смислу и процеса информатизације, са специфичном логиком коју он уноси у идеолошки апарат, кроз анализу појма структуре и интерфејса, полазећи од ставова Никласа Лумана, Петера Слотердајка, Мануела Кастелса, Лева Мановича, Гија Дебора и Жана Бодријара, на основу које се закључује о специфичном дејству саме структуре медија и идеолошке садржине на општи облик комодификоване и преобажене субјективности, као и опште политичке онтологије појаве и суштине.

У наредном делу рада кандидат се посветио критичкој анализи момената оспоравања Грамшијевог становишта у делима Ернеста Лаклауа и Шантал Муф, као критици усмереној управо на моменте односа симболизације и материјализације идеологије, који су у језгру значаја Грамшијевог становишта и непосредно релевантни за предмет истраживања кандидата и тезе које изводи. Тако се теза да процес информатизације друштвено-политичког склопа остварује ефекте прикривања идеолошких учинака, односно да структура идеолошког апарата битно одређује садржину диспозиција, ставова, представа, вредносних оријентација, и дискурзивних образаца, чиме обликује могућности друштвеног и посебно политичког деловања и облика „знања“, испитује у њиховој највишој, теоријској артикулацији, путем преиспитивања основе савремене критике Грамшијевих основних појмова и тиме уједно задобија и нови критички потенцијал у коначним налазима овакве анализе.

Петом поглављу своје докторске дисертације кандидат је дао наслов **„Савремени однос појмова идеологије и хегемоније“**. Прво потпоглавље овог дела рада, под насловом „Матрице информатизације и легитимације“ представља премештање фокуса са односа идеолошке садржине и структуре идеолошких

апарата у хегеомном склопу ка равни утицаја хегемоније овог апарата на шири склоп репродукције и праксе, при чему је обједињујуће питање разматрања различитих равни на који начин структура идеолошког апарата и улога овог апарата у укупном систему репродукције условљава идеолошку садржину, и тиме повратно подржава функционисање ових облика репродукције.

Конкретна раван је усмерена ка питањима промене друштвене структуре у организацији рада и његове поделе, облицима својине, у односу производње и промета, као и ка питању функције ове промене у комодификацији и комерцијализацији пракси субјективности, процесу који фаворизује одређене облике друштвене моћи, и то је потврђено у аналитичком приказу које је кандидат мр Станко Благојевић извео на становиштима Жан-Франсоа Лиотара, Манфреда Франка, Армана Мателара, Ноама Чомског и Роберта Мечејснија. Најзначајније, по оцени кандидата, представља обртање перспективе односа система репродукције и идеолошке производње, узајамним укључењем симболичког у укупни репродуктивни склоп, али и идеологизацију укупног система производње.

Следеће потпоглавље докторске дисертације мр Станка Благојевића насловљено је „Моћ, сила, насиље – промена категоријалног склопа“. Реактивирајући критичку позицију у приступу овим питањима, реконтекстуализујући критичке појмове идеологије и хегемоније задобијене у претходним поглављима, наглашава се „наличје“ ових процеса, кроз феномене спречавања дисензуса или отпора или оспоравања постојећих идеолошких хегемонија. Такође, преко тезе да савремени критички приступ упућује на испитивање „наличја“ односа власти, моћи и силе, у ликовима насиља, надмоћи/немоћи и делегитимације, поставља се питање основе или логичких, практичких и технолошких услова могућности тог „наличја“ кроз расветљавање односа фундаменталних политичких појмова силе, моћи и власти, односно легитимације, воље и субјективности, преко праћења промена њихове границе у појму насиља, као и појмовима надмоћи/немоћи и делегитимације у савременом склопу разумеваном као историјском и динамичном.

Кључно место у читавом поступку истраживања овде се састоји у разматрању теза о природи, пореклу, домаћају насиља – од услова могућности говора о насиљу, до испитивања специфичних облика који су омогућени савременим политичко-техничким трансформацијама друштвене репродукције живота. Заправо, основни модус у коме се разматрају феномени и структура насиља је узимање насиља као граничног појма идеолошког поља. На питању „наличја“ друштвено-политичког поретка, режима комуникације посредованих идеолошким апаратима, кандидат мр Станко Благојевић проверава претпоставку да нови облици друштвеног посредовања, који трансформишу целину матријалне и симболичке производње, успостављају и нову онтологију политичких и укупних друштвених односа. Као један од главних учинака овако описане идеологије и њених апарата је нови облик прикривања или маскирања односа моћи, доминације, неједнакости, експлоатације и насиља иза идеологема транспарентности, односно демократске легитимације медијски испосредованим консензусом. У овом погледу, од значаја је прослеђивање основне црте расправе око мотива комуникативног деловања, пре свега активирајући појмове раскола или језичких игара, као и питања конверзије облика и „лица моћи“. Такође, значајно је и испитивање ове тезе на функционисању савремених друштава у позивању на идеју консензуса, у произвођењу „сагласности без сагласности“, путем кондиционирања или дисциплиновања јавног мњења.

У следећем потпоглављу насловљеном „Идеолошко ограничење критике“ кандидат мр Станко Благојевић, приказ идеја и аутора значајних за савремене теоријске обраде односа између идеологије и хегемоније наставља анализом најважнијих елемената становишта Ролеа, Жижека, Хегела и Наја у контексту доминантних савремених процеса трансформација у политичком, друштвено-економском и домену укупног хегемонског склопа, укључујући теоријску раван. Овај део рада кандидат посвећује критичком разматрању и истраживању идеолошких симптома или операција наведених становишта, било у њиховом сопственом пројекту критике или рекулпације, односно рециклирања или реконтекстуализације концептуалних и практичких момената идеологије, то јест хегемоније. Кандидат у овом делу излаже анализу ограничења интерпретације

процеса преображаја односа идеологије и хегемоније, репродуктивног склопа и општег облика субјективности, моделом фетишизма насупрот моментима диференцираних облика принуде, као и разматрањем концепције „меке моћи“, полазећи од тезе да је раст значаја „меке моћи“ последица структурне трансформације савремених облика политичке и друштвене комуникације, која условљава и стратешки избор облика идеолошког деловања у планирању, програмирању и пројектовању политичких активности. „Мека моћ“ се разуме као комплемент облика „тврде моћи“, то јест мање или више непосредне командне присиле или принуде путем средстава војне и паравојне моћи, војно-одбрамбених савеза, притисака, претњи, субверзија, интервенција и ратова, али и економских притисака, санкција и блокада у савременим међународним односима, као све важнији инструмент или модалитет стратегија у постизању утицаја и осигуравању интереса, посебно с обзиром на процесе глобализације. У складу са основним истраживачким интересом, кандидат с правом истиче пре свега оне аспекте који се тичу масмедијско-информатичке сфере, то јест улоге коју у глобалним друштвеним и политичким процесима имају ефекти информатичке револуције и повезане појаве нових облика тзв. кибер-моћи. Као основни налаз, кандидат изводи тезу да теоријско поље „меке моћи“ представља облик „рекуперације“ идеологије, али уз изванредан облик реконфигурације односа појмова и стварних структура моћи.

У петом поглављу под насловом „Закључне одредбе“, кандидат је укратко сумирао резултате истраживања изнете у предходним поглављима, фокусирајући се на неколико општих опсервација које његове закључке приближавају синтетичком и критичком приступу. Пре свега је реч увиђању да неки кључни моменти у развоју начина репродукције и успостављању савременог односа идеологије и хегемоније указују на потребу реактивирања освојених критичких потенцијала и обавезујуће традиције еманципације, али и њихову трансформацију условљену стварним променама идеолошко-хегемонског склопа и пратећег концептуалног апарата, уз нужни процес демистификације и огољавања доминантних механизма идеолошко-хегемоне спреге у склопу укупне друштвене симболичке и стварне репродукције, посредоване процесима информатизације у њеним општим политичким и друштвеним ефектима. Полазећи од неопходног

појмовног оквира и завршних појмовних одредаба, то јест главних диференцијација на симболичку производњу и шира идеолошка дејства, амбиваленцију идеолошког поља и антагонизам као основу доминантног стања хегемонског поља, кандидат мр Станко Благојевић износи и предлог модела спреге доминантних технолошко-идеолошких трансформација са идеолошким улогом и функцијом доминантних апарата у укупним процесима репродукције и односима доминације, као и оцену и упућивање на питање разматрање практичко-теоријских алтернатива.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Синтетички и критички приступ, за који се кандидат определио, у којем се не даје априорна предност ниједном партикуларном становишту, што је последица својстава самог предмета истраживања и његове унутрашње, структуралне разнородности, захтевао је примену готово свих основних метода. У обради теме кандидат је сасвим оправдано као општефилозофски метод користио дијалектички метод, као и критичко-синтетички приступ и метод концептуалног моделовања, имајући у виду да је предмет њеног истраживања динамичан и често противречан *однос* између идеологије и хегемоније, као две практички активне димензије у оквиру друштвеног тоталитета.

Својства предмета истраживања такође су условила одабир хипотетичко-дедуктивне, аксиоматске, аналитичко-дедуктивне и компаративне методе као општенаучних метода, што је кандидату омогућило да обезбеди кохерентност садржаја истраживања и теоријску проверљивост хипотеза.

У овом истраживању примењене су све основне методе: индукција, дедукција, анализа (дескриптивна и експликативна), анализа садржаја, структурално-функционална анализа, генетичка анализа, синтеза, апстракција, конкретизација, класификација, дихотомија и генерализација.

Методолошку основу овог рада чини теоријско истраживање које је засновано на рефлексивно-аналитичком поступку, као и анализи садржаја докумената научне и стручне литературе еминентних домаћих и страних аутора, као и извештаја који се односе на поједине аспекте предмета истраживања.

Да би се квалитетно проучио однос концепата идеологије и хегемоније, неопходно је било истражити и досадашње концептуализације ових појмова, као и повезаних концепата информатичког друштва, моћи, силе и власти и превласти, испратити развој и трансформације најзначајнијих теоријских приступа проблему, као и актуелне контроверзе које га прате, што је кандидат мр Станко Благојевић успешно и учинио.

Из наведеног произилази да је на основу теме, којом се као предметом овог истраживања кандидат бавио, било неопходно поставити низ основних питања и пратећих потпитања, као што су пре свега:

- Шта се у релевантном научном смислу подразумева под појмовима идеологије и хегемоније
- Да ли је, и у којој мери, критичка мисао о појмовима идеологије и хегемоније обухватила савремене трансформације њиховог односа
- Који су аутори и правци у историји политичке и укупне теоријске мисли значајни за савремена разматрања односа идеологије и хегемоније и у чему се огледа њихов утицај
- На који начин генерисање или конституисање појмова идеологије, хегемоније, рационализације и техницизма као доминантне категорије утиче на структуру њихових феномена
- Питање оцене значаја и улоге технолошког развоја за културу критичког мишљења идеологије и хегемоније
- Који се теоријски приступи односу идеологије и хегемоније могу идентификовати у савременој теорији, који су њихови најважнији домети и највеће слабости
- Како савремена структура идеолошких апарата утиче на однос силе, насиља и производњу легитимности
- У каквом је односу савремени развој технологије комуникација са категоријама моћи и знања

- Из којих перспектива се адекватно може поставити питање идеолошке импрегнираности теоријско-практичких становишта
- Какве су основне слабости савремених интерпретација концепта хегемоније присутне у савременој политичкој теорији
- Какав је однос технологије и идеолошког оператора или појма погрешне свести наспрам појма апарата
- На које начине савремене технологије, као битан елемент постиндустријског или информатичког друштва, утичу на промене у матрицама политичког организовања и деловања
- Какве се спреге могу уочити између вредносних одређења идеологије и хегемоније и структуре функционисања хегемонског склопа
- На који начин трансформација облика репродукције хегемонског склопа утиче на структуру и начин функционисања идеолошких апарата и која ограничења критичке културе проистичу из тих процеса

и на њих свакако дати и ваљане одговоре, што је кандидат веома успешно и урадио.

Кандидат је успео да аргументовано покаже научну оправданост истраживања која се испољава у верификацији, али и у критичком осврту на постојеће научно сазнање о односу идеологије и хегемоније, али и методолошких поступака коришћених у досадашњим истраживањима овог феномена. Друштвена оправданост је, генерално гледано, постигнута већ испуњењем захтева научне оправданости, али и испитивањем услова практичко-критичке примене истраживаних становишта и појмова у савременом научном и ширем друштвеном контексту. Непосредна друштвена оправданост огледа се у доприносу разјашњавању неких актуелних питања политичке праксе и могућег развоја утицаја нових технологија на укупни склоп и репродукцију у идеолошком пољу и хегемоним аранжманима.

Кандидат је у свом раду конструисао адекватан категоријални апарат који је омогућио аналитичку обраду предмета истраживања, и систематски изложио оне

елементе истраживања односа између идеологије и хегемоније у историји политичке мисли који су значајни за савремени приступ проблему истраживања.

Значајан научни допринос овог докторског рада представља класификација по критичким критеријумима савремених теоријских приступа односу идеологије и хегемоније, пре свега диференцијацијом кроз однос према питању антагонизма, стања у хегеомном склопу, облику идеолошког дејства и начину конституисања субјективности.

Кандидат је проценио домете али и највеће проблеме са којима се приступи овим питањима суочавају, као и њихову релевантност за савремена истраживања у домену политичке теорије. Нарочито је истакао плодност системског критичког приступа, али је и указао да он, управо због своје свеобухватности, отвара низ значајних проблема. Кандидат закључује да изложена становишта представљају добар основ за критичко разматрање питања односа идеологије и хегемоније у процесима информатичке трансформације, али да је на свим анализираним становиштима потребно спровести поступке реконтекстуализације у смислу прилагођавања доминантним савременим трансформацијама облика производње и субјективности.

Кандидат је такође указао на одређене тенденције како у прихватању теоријских приступа, тако и у практичком одношењу или функционисању идеолошког поља у репродукцији хегеомног склопа, за чију је експликацију развио и одговарајући појмовни модел.

Значајан резултат кандидата представља његова потврђена теза, коју је поткрепио снажним аргументима, да савремени политички и друштвеног склоп, пре свега кроз идеолошку хегемонију нових медија комуникације, генерише нове облике идеологије који повратно утичу на сам склоп, мењајући структуру политичког поља и друштвених односа, јачајући динамику и ширећи обим деловања идеолошких апарата.

Посебну актуелност докторској дисертацији мр Станка Благојевића даје и обрада савремених идеолошких претпоставки првенствено на теоријском плану,

али и разрада теоријских претпоставки примењивих на практичко-политичке феномене.

Комисија је утврдила да је кандидат мр Станко Благојевић, на основу коректно дефинисаног проблема, предмета, циљева и хипотеза истраживања на задату тему, остварио следеће резултате и низ мањих и већих научних доприноса:

- Определио за истраживање теме која до сада није обрађивана у нашој политичкој мисли, док је у сродном смислу била предмет проучавања тек неколицине страних аутора.
- Адекватним истраживачким приступом кандидат је потврдио своју генералну хипотезу да савремени политички и друштвени склоп, пре свега кроз идеолошку хегемонију нових медија комуникације, генерише нове облике идеологије који повратно утичу на сам склоп, мењајући структуру политичког поља и друштвених односа, јачајући динамику и ширећи обим деловања идеолошких апарата.
- Кандидат је у свом истраживању успешно идентификовао и представио релевантне ауторе и репрезентативне радове, чиме је успешно изградио целовит приказ предмета истраживања.
- Кандидат је у свом раду реализовао све постављене научне циљеве истраживања: дескрипцију и анализу међусобног односа идеологије и хегемоније и посебно нове облике трансформација њиховог односа у промени доминантних образаца материјалне и симболичке продукције, као основни научни циљ овог истраживања, као и друштвени циљ истраживања који се огледа у обезбеђивању валидних научних сазнања о односу идеологије и хегемоније.
- Дисертација мр Станка Благојевића не представља на плану својих домета само аналитичку дескрипцију, већ и дисертацију која садржи елементе научног објашњења.
- Комисија констатује да је кандидат у свом истраживању пружио уверљиву аргументацију и за своје коначне закључке.

- У раду је примерно коришћена референтна литература еминентних домаћих и страних научних и стручних посленика. Број цитата и приложени списак литературе доприносе уверењу Комисије да је кандидат имао у свом раду богате документационе изворе и добро одабрану библиографску теоријску подршку. Опредељење кандидата да се у свом истраживању користи референтном домаћом и страном литературом и другим документима, као и избор релевантних метода истраживања учвршћује закључак Комисије о свеобухватно исправној и модерној методолошкој усмерености кандидата.
- Велики број фуснота у докторској дисертацији кандидата мр Станка Благојевића је умесан, и доприноси квалитету и научној валидности овог рада.
- Рад је писан развијеним и разумљивим стилем и језиком, са несумњиво солидним познавањем теорије и праксе.

6. Закључак Комисије

Докторска дисертација мр Станка Благојевића, под насловом **“Међусобни однос концепата идеологије и хегемоније”**, обрађује научно значајну и сложену проблематику, а постигнути резултати истраживања представљају запажен допринос у смислу ваљаног обухватања теме, с једне, и стварања могућности њеног даљег и дубљег сагледавања, с друге стране.

На основу анализе и критичке оцене докторске дисертације, Комисија једногласно закључује следеће:

- Докторска дисертација под напред наведеним насловом је урађена у складу са усвојеним пројектом и одобрењем Наставно–научног већа Факултета политичких наука.
- Докторска дисертација је резултат самосталног теоријског рада и спроведеног истраживања кандидата. У њој су систематизована постојећа научна сазнања о предмету истраживања и сазнања до којих се дошло спроведеним истраживањем. Она представља логичку и заокружену целину

са свим неопходним елементима код овакве врсте писаних материјала, а посебно научних радова.

- Докторска дисертација представља темељну и систематску мултидисциплинарну анализу најзначајнијих рецентних теоријских концептуализација односа између идеологије и хегемоније, и има низ особина озбиљно обрађеног докторског темата. У том погледу, дисертација представља теоријски допринос политичким наукама, али и допринос на плану мултидисциплинарних истраживања.
- Докторска дисертација је писана сложено развијеним и разумљивим, стручним језиком, адекватним стилем, прихватљивим за читаоца.
- Рад представља значајан научни допринос у образовно – васпитном смислу, као основа за истраживање других у тој области.
- Кандидат је у оквиру спроведеног истраживања прикупио и коректно интерпретирао бројне резултате теоријских истраживања и критичких анализа.
- Резултати истраживања, а посебно изведени закључци, могу користити свим заинтересованим особама за ову научну област, а нарочито онима које занима однос идеологије и хегемоније посредован доминатним процесима информатизације, јер помоћу њих могу да стекну увид у данас најважније теоријске правце у проучавању овог односа, као и њихове практично-политичке импликације.
- Кандидат је у потпуности реализовао постављене задатке истраживања и потврдио генералну и посебне хипотезе.

7. Предлог Комисије

На основу укупне и критичке оцене садржаја докторске дисертације, чланови Комисије једногласно оцењују да докторска дисертација кандидата мр Станка Благојевића, под насловом **„Међусобни однос концепата идеологије и**

хегемоније”, представља оригинално и вредно научно дело, настало самосталним истраживачким радом, и да као такво има довољну теоријску и практичну вредност да би могло бити јавно брањено. Имајући у виду значај истраживања и проблематике, резултате истраживања и изведене закључке, Комисија позитивно оцењује докторску дисертацију кандидата мр Станка Благојевића под насловом **„Међусобни однос концепата идеологије и хегемоније”** и једногласно се опредељује да

ПРЕДЛОЖИ

1. Да Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду прихвати позитивну оцену докторске дисертације мр Станка Благојевића, под насловом **„Међусобни однос концепата идеологије и хегемоније“** и одреди Комисију за одбрану докторске дисертације.

2. Да се стави на увид научној јавности оцењена докторска дисертација мр Станка Благојевића и овај Извештај о оцени докторске дисертације да би се стекли сви услови за њену јавну одбрану.

У Београду,

29. мај 2016.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

Проф. др Драган Симеуновић

Проф. др Ђорђе Павићевић

Проф. др Часлав Копривица

Проф. др Љубиша Деспотовић

доц. др Ивана Дамњановић